

ВІДГУК

офіційного опонента на дисертаційну роботу Олійник Ірини Миколаївни
"Розвиток готовності вчителя до формування навчально-пізнавальної
компетентності молодших школярів у післядипломній педагогічній освіті",
поданої на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук зі
спеціальності 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти.

Детальний аналіз дисертації Олійник І.М. "Розвиток готовності вчителя до формування навчально-пізнавальної компетентності молодших школярів у післядипломній педагогічній освіті" дозволяє сформулювати наступні узагальнені висновки щодо актуальності, ступеня обґрунтованості основних наукових положень, висновків, рекомендацій, достовірності, наукової новизни, практичного значення, а також загальної оцінки роботи.

Актуальність теми дисертаційного дослідження

В період значних змін в системі загальноосвітньої та післядипломної педагогічної освіти, з прийняттям низки законів та урядових постанов, які стали підставою для розроблення й упровадження сучасного змісту освіти, значну увагу приділяється компетентісному підходу як одному з пріоритетних галузей реформування освіти в Україні. Серед переліку системи компетентностей, які повинна формувати початкова ланка загальної середньої освіти перевага віддається ключовим предметним компетенціям, що формують основні уміння навчальної діяльності, потребу, бажання та вміння вчитися. Тому формування в молодшого школяра навчально-пізнавальної компетентності як найактуальнішого для цього віку новоутворення стає центральним, якісним надбанням та результатом розвитку молодшого школяра, що в цілому відіграє вирішальну роль у досягненні провідних цілей початкової освіти – вироблення в школярів бажання і вміння вчитися самостійно, бути компетентним у сфері навчально-пізнавальної діяльності. Як зазначено в Державному стандарті початкової загальної освіти, кожен навчальний предмет має стати не лише метою навчання, а насамперед засобом розвитку і виховання дитини. У зв'язку з цим змінюються і вимоги до сучасного вчителя початкової школи, який повинен самостійно орієнтуватися в інформаційному потоці, систематично поновлювати свої знання, професійні вміння, зокрема щодо формування ключових компетентностей учнів. Зважаючи на зазначене вище, розвиток готовності вчителя до формування навчально-пізнавальної компетентності молодших школярів набуває надзвичайно важливого значення.

Актуальність теми також підтверджується актами впровадження результатів даного дисертаційного дослідження в практичну діяльність Рівненського, Полтавського, Івано-Франківського та Волинського обласних інститутів післядипломної педагогічної освіти та загальними результатами проведеного дисертаційного дослідження Олійник І.М.

Основні наукові положення, висновки і рекомендації, що сформульовані у дисертації, ступінь їх обґрунтованості і достовірності

Наукові положення, висновки і рекомендації, які сформульовані в дисертаційній роботі Олійник І.М. достатньо обґрунтовані. Дослідження є складовою комплексної наукової теми Рівненського державного гуманітарного університету «Теоретико-методичні засади професійного розвитку педагогічних та керівних кадрів в умовах випереджувальної післядипломної освіти» (ДР 0123U005273).

За результатами дослідження пошукачем опубліковано 16 одноосібних наукових працях, з них: 6 статей у провідних фахових виданнях України, 1 – у зарубіжному періодичному виданні, 6 публікацій – у наукових збірниках тез конференцій. Дисертацію доповнюють змістовні й об'ємні додатки на 47 сторінках. Широкий арсенал апробації результатів дослідження, представлений участю в чотирьох міжнародних, тринадцяти всеукраїнських науково-практичних конференціях, звітних наукових конференціях Рівненського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти, засіданнях вченої ради Рівненського ОІППО, семінарі-практикумі тощо.

Наведені в дисертаційній роботі теоретичні обґрунтування та експериментальні дослідження виконані коректно на високому науковому рівні. У процесі дослідження Олійник І.М. доцільно використала комплекс теоретичних та емпіричних методів, які підтверджують достовірність отриманих результатів.

Наукова новизна дисертаційної роботи та теоретичне значення дослідження не викликає заперечень, яка полягає в обґрунтованій структурі навчально-пізнавальної компетентності молодшого школяра та в представленій структурі готовності вчителів початкових класів до формування навчально-пізнавальної компетентності молодших школярів.

Олійник І.М. визначає критерії сформованості, зміст, форми і методи розвитку готовності вчителів початкових класів до формування навчально-пізнавальної компетентності школярів у післядипломній педагогічній освіті та детально представляє технологію реалізації змісту розвитку готовності вчителів початкових класів до формування навчально-пізнавальної компетентності молодших школярів у післядипломній освіті. Новизна роботи Ірини Миколаївни безперечно полягає в удосконаленні змісту, форм і методів післядипломної педагогічної освіти, впровадженні активних форм та методів навчання вчителів у системі післядипломної педагогічної освіти.

Практичне значення роботи полягає в наступному: розробленні та впровадженні: змістових модулів, спрямованих на розвиток готовності до формування навчально-пізнавальної компетентності молодших школярів, які внесені до навчального плану курсів підвищення кваліфікації вчителів початкових класів, програми авторського спецкурсу «Формування навчально-пізнавальної компетентності молодших школярів»; робочого зошита, матеріалів навчального тренінгу, програм семінарів-практикумів для вчителів початкових класів, тощо. Практичне значення дисертаційного дослідження Ірини Миколаївни доводить також результати впровадження

авторських матеріалів у навчальний процес Рівненського, Волинського, Івано-Франківського, Полтавського обласних інститутів післядипломної педагогічної освіти.

Аналіз змісту дисертації Дисертація складається з вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел з 318 найменувань, додатків. Основна частина дисертації надрукована на 187 сторінках, містить 5 таблиць.

У вступі Олійник І.М. обґрунтувала актуальність теми дисертації, сформулювала мету і задачі досліджень, виклала наукову новизну та практичну значимість отриманих результатів, навела дані про особистий внесок, публікації та апробацію наукових розробок.

В першому розділі дисертанткою надано характеристику базовим поняттям дослідження «компетентнісний підхід», «компетенція», проаналізовано систему освітніх компетенцій та зосереджено увагу на аналізі основних ознак ключових компетентностей. Олійник І.М. розглянула погляди зарубіжних та вітчизняних дослідників на проблему класифікації компетентностей та зосередила увагу на характеристиці навчально-пізнавальної компетентності, яка визначається як інтегрована якість особистості, що ґрунтується на образі світу школяра та поєднує в собі внутрішню навчальну мотивацію, ціннісні орієнтації, суб'єктну готовність до навчання, відповідний рівень знань, умінь, здібностей, що дозволяє ефективно розв'язувати освітні завдання.

За допомогою діагностичного інструментарію та на основі аналізу тематичних та навчально-тематичних планів інститутів післядипломної педагогічної освіти, дисертантка проаналізувала сучасний стан розвитку готовності вчителя до формування навчально-пізнавальної компетентності молодших школярів у післядипломній педагогічній освіті (за мотиваційним, когнітивним та операційним критеріями). Олійник І.М. зроблено висновок, щодо незадовільного стану готовності вчителів початкових класів до формування навчально-пізнавальної компетентності молодших школярів відповідно до виокремлених складових та зазначено потреби у розвитку основних напрямів розвитку готовності вчителів у системі післядипломної педагогічної освіти (збагачення змісту; оновлення форм і методів навчання; оновлення лекційних, семінарських занять, створення авторських навчальних програм, підручників, посібників тощо).

Дисертанткою здійснено аналіз психолого-педагогічних джерел з проблеми розвитку готовності вчителя до формування навчально-пізнавальної компетентності молодших школярів. Олійник І.М. подає власне бачення щодо змісту і сутності розвитку готовності вчителя до формування навчально-пізнавальної компетентності молодших школярів та доводить, що цей вид готовності є важливою складовою професійної компетентності вчителя, складною, багаторівневою професійною характеристикою його особистості, яка включає систему мотивів, установок, станів, а також спеціальні знання, вміння і навички, що дозволяють ефективно проектувати та реалізовувати умови формування у школярів навчально-пізнавальної компетентності.

В другому розділі на основі аналізу сучасної нормативно-правової бази вітчизняної освіти, освітніх галузей Базового державного стандарту початкової освіти, змісту діючих програм початкової школи в напрямку формування в учнів системи компетентностей Олійник І.М. розкриває структуру навчально-пізнавальної компетентності молодшого школяра та зміст всіх компонентів навчально-пізнавальної компетентності: когнітивного, операціонально-діяльнісного та поведінкового. Пошукач подає перелік основних груп компетентностей, які потрібно формувати в молодших школярів, що знаходять своє відображення в навчально-пізнавальній компетентності та зазначає, що саме від рівня сформованості навчально-пізнавальної компетентності молодшого школяра залежить результативність подальших навчальних досягнень та особистісних змін у цілому.

Досить органічно робота продовжується обґрунтуванням структури готовності вчителя до формування навчально-пізнавальної компетентності, яка включає такі складові: мотиваційну (усвідомлення мети власної діяльності, виявлення мотивів та професійних інтересів, чинників професійного розвитку і стимулювання, ставлення до самоосвіти); когнітивну (загальні знання в галузі навчально-пізнавальної компетентності та педагогічні знання з їх використання); операційну (володіння комплексом відповідних умінь і навичок щодо формування навчально-пізнавальної компетентності молодших школярів).

У процесі визначення змісту навчально-пізнавальної компетентності пошукачем розкриваються сутність ряду понять: «навчання», «пізнання», «образ світу», «навчальна діяльність», «пізнавальна діяльність» та аналізуються погляди дослідників на складові змісту навчально-пізнавальної компетентності. До компетенцій навчально-пізнавальної діяльності молодшого школяра було віднесено *знання* про те, як здійснювати власну навчально-пізнавальну діяльність, *уміння* її організовувати та здійснювати, *установки* до здійснення успішної самостійної навчально-пізнавальної діяльності.

Олійник І.М. робить висновок, що зміст навчально-пізнавальної компетентності містить три компоненти (поведінковий, когнітивний, операціонально-діяльнісний). Пошукач виокремлює критерії, показники, рівні сформованості навчально-пізнавальної компетентності молодших школярів (високий, середній, низький) і доводить вірність вимог до молодшого школяра, який повинен володіти комплексом компетенцій як сукупністю взаємопов'язаних смислових орієнтацій, установок, знань та вмінь, що дає змогу ефективно здійснювати навчально-пізнавальну діяльність в початковій школі.

До організаційно-педагогічних умов формування навчально-пізнавальної компетентності в учнів початкових класів Олійник І.М. відносить: формування навчально-пізнавальної мотивації; особистісно орієнтований підхід у навчально-виховному процесі; створення навчального середовища, адекватного цілям навчання; орієнтація навчального процесу на розвиток самостійності та відповідальності учня за результати своєї діяльності.

Зміст освіти вчителів дисертантка представляє як єдність трьох рівноправних взаємопов'язаних компонентів: знання (когнітивний компонент), уміння та навички (досвід навчальної діяльності), ціннісні орієнтації (досвід емоційно-ціннісних відносин).

В дисертаційному дослідженні широко представлено технологію реалізації розвитку готовності вчителя до формування навчально-пізнавальної компетентності молодших школярів як сукупність: цільового, мотиваційного, процесуально-змістового та результативно-коректуючий компонентів. До змісту післядипломної освіти щодо розвитку готовності до формування навчально-пізнавальної компетентності молодших школярів окрім традиційних форм (аудиторні: лекції, семінари, практичні заняття, конференції, індивідуальні та самостійні) Олійник І.М. відносить інноваційні форми – аудиторні (дискусії, інтерактивні лекції) та віртуальні (веб-конференції, обговорення в чаті), а також групові аудиторні форми (робота в парах або малих групах, імітаційні та ділові ігри, дистанційні консультації). Найбільшу перевагу у навчанні дисертантка віддає авторському спецкурсу «Формування навчально-пізнавальної компетентності молодших школярів» та серії інтерактивних методів: дискусії, евристичній бесіді, «мозковому штурму», рольовим та діловим іграм, тренінгам, кейс-методу, методу проєктів, груповій роботі з ілюстративним матеріалом, обговоренням відеофільмів і т.д.

У *третьому розділі* дисертаційного дослідження Олійник І.М. висвітлює етапи і методику проведеного педагогічного експерименту та демонструє результати експериментальної перевірки змісту, форм та методів розвитку готовності вчителя до формування навчально-пізнавальної компетентності молодших школярів.

Методика експерименту, описана в роботі, реалізувалася в три етапи (початковий, основний та підсумково-аналітичний) і була спрямована на впровадження змісту, форм та методів розвитку готовності вчителів до формування навчально-пізнавальної компетентності молодших школярів у післядипломній педагогічній освіті. Слід відмітити велику кількість (820) респондентів, що були залучені до експериментальної діяльності, які розподілено на експериментальні та контрольні групи. Велику увагу дисертантка приділяє відбору та модифікації методик формувального експерименту, впровадженню розробленого дисертанткою нового змісту розвитку готовності: модулів навчального плану підвищення кваліфікації вчителів початкових класів з новим змістовим наповненням, впровадженню в навчальний процес нових форм і методів розвитку готовності вчителя до формування навчально-пізнавальної компетентності молодших школярів, серії семінарів, конференцій та авторського спецкурсу.

Аналіз та узагальнення результатів експерименту, подані в роботі Олійник І.М. доводить, що розвиток готовності вчителя до формування навчально-пізнавальної компетентності молодших школярів у післядипломній освіті набуває ефективності, якщо зміст, форми і методи спрямовані на збагачення змістових модулів навчальним матеріалом щодо

формування навчально-пізнавальної компетентності молодших школярів. Результати експериментальної роботи засвідчили, що середня величина показників рівня сформованості готовності вчителя до формування навчально-пізнавальної компетентності молодших школярів в експериментальній групі вище ніж у контрольній. Загальні висновки по дисертації відповідають її змісту, конкретно і стисло висвітлюють основні наукові результати.

Дискусійні положення та зауваження щодо дисертаційного дослідження
Загалом можна зазначити, що дисертаційне дослідження є закінченою науковою роботою, в якій отримані нові наукові результати, що мають теоретичну та практичну цінність.

Разом з тим, по дисертаційній роботі слід зробити наступні зауваження:

1. У цілому, досить позитивно оцінюючи зміст першого розділу роботи, треба відмітити, що в ньому, в описі сучасного стану розвитку готовності вчителя до формування навчально-пізнавальної компетентності молодших школярів у післядипломній освіті, бракує стислого опису існуючого досвіду підготовки вчителя до формування навчально-пізнавальної компетентності, що існує в практиці вітчизняних закладів післядипломної освіти, на основі якого можна визначити зміст майбутніх методичних рекомендацій для вчителів.
2. У цілому, досить позитивно оцінюючи зміст другого розділу роботи, треба відмітити при наданні характеристики змісту підготовки вчителя до формування навчально-пізнавальної компетентності в системі післядипломної педагогічної освіти, бажано було приділити більше увагу не тільки характеристиці окремих методів, але подати загальну класифікацію методів, якими користуються в практиці інститутів післядипломної освіти та академій неперервної освіти.
3. Описані в другому розділі зміст, технологія, форм і методи та педагогічні умови розвитку готовності вчителя до формування навчально-пізнавальної компетентності молодших школярів органічно склали б авторську модель готовності вчителя у системі післядипломної освіти, яка відсутня у дисертаційному дослідженні, така модель дозволила б більш системно поглянути на обрану проблему дослідження.
4. З огляду сучасних потреб післядипломної освіти та існуючої необхідності розвитку педагогічної майстерності вчителя в межах формування системи компетентностей в учнів початкової школи, авторські напрацювання бажано б було оформити у вигляді методичних рекомендацій для закладів післядипломної освіти.
5. У цілому, досить позитивно оцінюючи зміст дисертаційної роботи, слід зазначити, що в роботі не досить велика кількість таблиць, схем, які допомогли б найкраще висвітлити і узагальнити ґрунтовні авторські напрацювання в руслі аналізу науково-літературних джерел та характеристики базових понять дослідження.

Загальна оцінка дисертаційної роботи

Зроблені зауваження, в цілому не впливають на позитивну оцінку проведеного дослідження, яке має вагомий вклад у розв'язання проблеми розвитку готовності вчителя до формування навчально-пізнавальної компетентності молодших школярів у післядипломній освіті.

Робота, яка виконана в логічній послідовності, широко охоплює і глибоко опрацьовує поставлену проблему розвитку готовності вчителя до формування навчально-пізнавальної компетентності молодших школярів у післядипломній освіті.

Відзначаючи безперечну наукову новизну дослідження, його теоретичне й практичне значення, доброякісну реалізацію результатів дослідження, вважаємо, що дисертація "Розвиток готовності вчителя до формування навчально-пізнавальної компетентності молодших школярів у післядипломній педагогічній освіті", поданої на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук зі спеціальності 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти, цілком відповідає вимогам до кандидатських дисертацій, а її автор заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти.

Офіційний опонент,
старший науковий співробітник
лабораторії систем відкритої
освіти НДІ ДВНЗ
«Університет менеджменту освіти»
канд. пед. наук, доцент

Л.Г.Кондратова

